

Runor berättar om fallna kämpar

Skåningen har aldrig varit en stugsittare. I dag far han i skytteltrafik mellan hemlandet och Mallorca, Kanarieöarna och andra utrikes semesterorter; för tusen år sedan seglade han omkring på de stora haven sedan han väl lyckats styra sin vikingadrake ut ur de trånga skånska vattenlederna. Det var på den tiden man i kontinentala kyrkor uppsände böner om att förskonas från nordmännens raseri, och vikingarna härjade och brände bland dener, angelsaxare, friser och andra folk. Att inte minst frostingen var med och levde bus i främmande land under denna tid bevisas av runstenarnas avslöjande text. Bland dem som deltog i krigstågen — och för all del ibland även i fredliga handelsfärder — var Toste, Gunnar, Assar, Björn, Tolv, Ulv och Asmund. Stenarna berättar om dem i slingrande runor.

En gång i tiden har vikingaskeppens tvärställda segel och utsirade drakhuvuden setts över Ringsjöns våg, dukarna har fyllt av värliga vindar och styråror gnisslat alltmedan flyttfåglarna ropat i skyn och berättat om främmande, avlägsna länder. Från boplatserna runt sjöns stränder gick färden via vattendragen, bitvis kanske knappt segelbara, ut mot det öppna havet. Från de äventyrliga färderna återvände sällan hela besättningen och över dem som stupade under härnadstågen restes bautastenar och runstenar.

Den korthuggna inskriptionen på de senare ger ibland besked om var den hedrade kämpen fallit. En av de s. k. Tulestenarna i Västra Strö berättar sålunda att "Fader lät hugga dessa runor efter Assar, sin broder, som dog norrut i viking". Assar kan förmodas ha deltagit i de skånska angrepp som omkring år ettusen företogs mot det svenska Östersjöväldets centrum, d. v. s. Uppsala.

□ SYMBOL

Den ena av Strömonumentets runstenar har på "baksidan" ett stort inristat manshuvud med böljande hår och skägglåtor. Med stora ögon stirrar det ut över trakten, precis som om det vaktade den vigda platsen. Man tror inte det är fråga om ett porträtt utan fastmer om en symbol, en helgonschablon, som fått tjäna som ett slags skyddspatron för minnesmonumentet. Symbolen är hednisk; litet senare utbyttes den mot det kristna korset.

Tulestenarna är Eslövstraktens utan jämförelse märkligaste fornminne i sitt slag från förhistorisk tid. Det består av en oval av sex resta stenar på en liten naturlig upphöjning i terrängen. I stenkretsens centrum står en mindre sten, Tulestenen. Man förmenar att det rör sig om en av en storman helgad plats, där man inte blott vårdade bortgångna anförvanter minne utan möjligen också höll både ting och gudstjänster.

Av Onsjö härafs fasta fornlämnningar kan i övrigt nämnas Ljustenstenen, hällkistan i Bäringe och ytterligare några, t. ex. ett antal förmodade gravrösen vid Gällberg i Röstånga.

I Frosta härad är fornlämnningarna från vikingatiden desto fler. Vi har redan nämnt om Toste, Ulv, Björn och de andra frejdade vikingarna från Ringsjöbygden, och lät oss återvända till deras krets.

Det kan man göra genom att ställa färden till Nunnäs vid Östra Ringsjön. Där finns Skånes näst Vetterrydsfältet vid Sösdala förnämsta fornlämningsområde från järnåldern: ett komplex av fristående bautastenar, cirkelrunda stenkretsar och skeppssättningar.

Nunnäsfältet daterar sig från tiden mellan 800 och 1050 e. Kr. Stenarna antas ha blivit resta över dåtida

Kyrkovaktmästare Harry Holmkvist vid runstenen som under flera sekler låg inmurad i Holmby kyrkas ena hörn. Runslingan omsluter ett vikingaskepp med drakhuvud

stormän, som torde ha varit sjöfarande hövdingar. När man står på höjdräckningen vid Ringsjöns strand, inne i den glesa ekdungen, där stenarna upptar ett stort område, är det inte svårt att mana fram bilden av svällande segel på sjön, som blänker och glittrar i höstdagens flödande ljus. Sångsvanorna sjunger nere i viken och deras trumpetande rop förstärker stämningen av tidlöshet.

Stensättningarna i skeppsform har ibland setts som ett tecken på att nordmannen tänkte sig ett dödsrike på andra sidan havet, men det ligger trots allt nog närmare till hands att förmoda att de utgör monument över den tidens märkesmän och främst tuffingar. Tapperhet var något som vikingarna satte högt.

Frostabygden är efter skånska förhållanden ovanligt rik på fornlämningar från järnålderstiden, som slutade på tusentalet. I skogssocknarna förekommer ganska talrikt gravfält med små, flacka rösen. Men det är de resta stenarna, som i första hand uppmärksammas av en bredare allmänhet. Bautastenen, sannolikt uppställda i samband med gravläggningar, finns t. ex. vid Hviderup, Hörby, Ljungstorp, Kvesarumssjön m. fl. platser. Domarringar är bevarade vid Hee, Hörby och Kvesarum i Södra Rörum.

RUNSTENAR

Runstenarna är fyra till antalet i Frosta, en i Holmby och tre i Gårdstånga. Egentligen finns bara två kvar, eftersom två av de sistnämnda stenarna flyttats till runstenskullen vid Lunds universitet.

Stenen i Holmby låg under flera sekler inmurad i kyrkans sydvästra hörn men plockades fram 1908 och restes utanför tornet. Mittpartiet på den kraftiga halvrun-
da stenen upptas av ett vikingaskepp med drakhuvuden. Runslingan berättar att "Sven reste dessa stenar efter sin fader Thorger". Det har som framgår av texten ursprungligen förekommit flera stenar, och de har blivit resta under tiden 1000—1050 e. Kr.

Den kvarvarande Gårdstångastenen står uppställd mitt inne i Flyinge samhälle, vid genomfartsleden. Den är trots sin placering lätt att köra förbi, om man inte har ögonen med sig. Stenen har en annan resning än den i Holmby, orh de med rött ifyllda runorna framträder tydligt. De har uttytts sålunda: "Tolv och Ulv reste dessa stenar efter sin kamrat Asmund Lippe".

Flyingestenen har ursprungligen stått på Västervång, där den ingick i en kretsformig stensättning, påminnande om de tidigare nämnde Tulestenarna i Västra Strö.

OLIKA TOLKNINGAR

Av de två runstenarna från Gårdstånga, som står på runstenskullen i Lund, bär den mindre inskriften: "Osur satte dessa stenar efter Utsi". En annan tolkning förekommer också. Den större stenen är delvis skadad, men man har kunnat tyda en del av runristarens skrift: "Tostens och Gunnar reste dessa stenar efter Knoe och Esbjörn, sina kamrater." Även i detta fallet existerar en något annorlunda tolkning främst med avseende på namnen.

Stenarna upptäcktes under senare hälften av 1800-talet i kyrkogårdsmuren i Gårdstånga och de blev genom medverkan av församlingsprästen uttagna och transporterade till Lund, ett tilltag, som man numera inte har någon förståelse för.

De förnämsta fornlämningarna i Mellanskåne har försetts med vägvisning genom Svenska Turistföreningens försorg. Små blå skyltar vid vägkanten visar sålunda till Nunnäs skeppssättningar, runstenen i Flyinge. Tulestenarna och andra liknande platser, som minner besökaren om det skede i historien, då skåningen inte var så saktmodig utan fruktad krigare och styv sjöman. Eller för att säga som sanningen var: då våra förfäder levde rövare utmed Europas kuster.

Henry Holm